

הרב יהודה הלוי עמיחי*

מקראות בכורים

ראשי פרקים

- א. מצות הביכורים בתורה
- ב. אלו פסוקים קרא מביא הביכורים
- ג. שני סוגי מביאי ביכורים
- ד. הגדתי היום בדבור ובמעשה
- ה. בכל לשון ולשון הקודש
- ו. מחלוקת תנאים מה נכלל במקרא ביכורים
- ז. "הגדתי היום" כוידוי ביכורים
- ח. התמדת הברכה

א. מצות הביכורים בתורה

מצות הבאת הביכורים והקריאה, היא בדברים כו, א- יא:¹

- (א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה:
- (ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם:
- (ג) ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי

* המאמר נכתב לעילוי נשמת אמו"ר הרב ישראל שניאור הלוי וגנר הכ"מ, איש תורה, עבודה וגמ"ח. נפטר בשם טוב יד מרחשוון תשס"ג.

1. כל איזכורי הפסוקים במאמר זה המובאים בסוגריים (), ללא ציון חומש ופרק, הם מדברים כו.

מקראות בכורים

היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו:

(ד) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך:

(ה) וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב:

(ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:

(ז) ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו:

(ח) ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים:

(ט) ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:

(י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה' והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחית לפני ה' אלקיך:

(יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

הפסוקים המודגשים הם פסוקי מקרא הביכורים. על מצות מקרא ביכורים, כתב הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה קלב:

שצונו לספר טובותיו אשר הטיב לנו והציל אותנו, ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצרים וענותם אותנו, ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא הביכורים. והוא אמרו יתעלה (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי ומה שבא אחר זה מן הפרשה כולה. ומצוה זו נקראת (סוטה פ"ז מ"ב-ג) **מקרא ביכורים**.

ב. אלו פסוקים קרא מביא הביכורים

אלו פסוקים היה קורא מביא הביכורים? להלן מספר מקורות העוסקים בשאלה זו:

הרב יהודה הלוי עמיחי

1. במשנה בביכורים ג, ו, נאמר:

עודהו הסל על כתפו קורא מ'הגדתי היום לה' אלקיך' (ג) עד שגומר כל הפרשה. ר' יהודה אומר: עד 'ארמי אובד אבי' (ה). הגיע ל'ארמי אובד אבי', מוריד הסל מעל כתפו ואוחז בשפתותיו, וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מ'ארמי אובד אבי' (שם ה) עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא.

לפי ת"ק כל הפרשה היא אחת ואין לחלק ביניהם, והמביא קורא מ'הגדתי היום' עד סוף הפרשה (ג-י). לפי ר' יהודה יש לחלק את הקריאה לשנים: א. בתחילה קרא מ'הגדתי' עד 'ארמי אובד אבי' (ג-ה). ב. מ'ארמי אובד אבי' עד סוף הפרשה (ה-יא). מה המחלוקת בין תנא קמא ור' יהודה? מה סברת תנא קמא שהכל קריאה אחת, הרי נאמר בתחילה 'ואמרת אליו' (ג), ונאמר שוב 'וענית ואמרת' (ה), אם כן אלו שתי קריאות. כמו כן הפסוק 'ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך' (ד), מפסיק בין הקריאות: 2. הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, י כותב על מקרא ביכורים:

מצות עשה להתודות במקדש על הבכורים בשעה שמביאם, מתחיל וקורא: 'הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ וגו' ארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה עד אשר נתת לי ה' (י), ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש שנאמר: 'וענית ואמרת' (ה), בלשון הזאת.

מדברי הרמב"ם ביד החזקה עולה שהוא קורא פרשת ביכורים מהפסוק "הגדתי היום" עד הסוף (ג-י), ואילו בספר המצוות מצות עשה קלב (מובא לעיל פרק א) כתב שמתחיל מ'ארמי אובד אבי' (ה). מה פשר השוני שבדברי הרמב"ם.

3. עוד יש להעיר על דברי הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, י הכותב: "ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש שנאמר וענית ואמרת בלשון הזאת". החובה לקרוא את פרשת הביכורים בלשון הקודש מבוארת בגמ' בסוטה לב ע"א והיא נלמדת מגזרה שווה. בבכורים נאמר: "וענית ואמרת" (ה), ואצל הלויים נאמר: "וענו הלויים... קול רם" (דברים כז, יד), מה הלויים בלשון הקודש אף בכורים

מקראות בכורים

בלשון הקודש.² מכאן שאם חובת לשון הקודש היא מהמלה "וענית", אזי לכאורה רק מפסוק "ארמי אבד אבי" (ה) יש חובה לומר בלשון הקודש, אך את הנאמר בפסוק "הגדתי היום" (ג) אין חובה לאמרו בלשון הקודש. וכן משמע מדברי הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה קלב,³ ומלשון הרמב"ם בהלכה שם משמע שמהפסוק "הגדתי היום" (ג) עד סוף כל הפרשה, יש לומר בלשון הקודש. הרע"ב (סוטה ז, ב) כתב שיש לומר בלשון הקודש מארמי עובד אבי, והקשה עליו בתוספות חדשים (ביכורים ג, ו) הרי במשנה כתוב שקורא מהגדתי, ומשמע שאת כל הפרשה (ג-י), צריך לומר בלשון הקודש וכדברי הרמב"ם. אולם תמיהתו איננה ברורה, שהרי ממהלך הפסוקים עולה, שרק מהפסוק "וענית ואמרת" (ה) יש לומר בלשון הקודש, ולא מהפסוק "הגדתי היום" (ג), ודברי הרמב"ם עצמם צריכים הסבר.

4. עוד יש להוסיף ולעיין במצוות הנחת הביכורים.

בפסוק נאמר "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" (ד), ולאחר מקרא ביכורים נאמר: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחווית לפני ה' אלקיך". מי הרימם מלפני ה', מאז ההנחה הראשונה? במשנה בביכורים ג, ו נאמר: "וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא". מכאן שישנה רק הנחה אחת, והיא **לאחר** קריאת "ארמי אבד אבי".

לפני קריאת "ארמי אבד אבי" ישנה תנופה. הכהן מניף את הביכורים עם המביא, וכפי שדרשו בספרי המקיש בין "ידך" המוזכר בביכורים "ולקח הטנא מידך" (ד), ובין "ידיו תביאנה" (ויקרא ז, ל). מה בקרבן יש תנופה כן בביכורים צריך תנופה. כך גם כתב הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, יב:

ואפילו היה מלך גדול שבישראל ונכנס עד שמגיע לעזרה וקורא ועודהו הסל על כתיפו הגדתי היום לה' אלקיך וגו', ומוריד הסל

2. חובת הלויים לומר בלשון הקודש נלמדת מהקול שהיה בהר סיני, וכשם שהלוחות נתנו בקול לשון הקודש, כן גם הלויים אומרים בלשון הקודש, ומכאן שגם הביכורים בלשון הקודש. הרמב"ם קיצר בלשונו והביא את הדרשה הכללית (עיין מהרי"ק פ"ג ה"י).
3. כשיטה זו כתבו גם: רש"י סוטה לב ע"א ד"ה מקרא; חינוך מצוה תרו.

הרב יהודה הלוי עמיחי

מעל כתיפו ואוחזו בשפתיו והכהן מניח ידו תחתיו ומניף וקורא
ארמי אובד אבי וירד מצרימה וגו' עד שגומר כל הפרשה ומניחו
בצד המזבח בקרן דרומית מערבית בדרומה של קרן וישתחוה
ויצא.

לאחר אמירת "הגדתי" (ג) ולפני אמירת "ארמי אבד אבי" (ה) ישנה הנפה
אחת, ולאחר קריאת "ארמי אובד" הייתה ההנחה. אך בהלכה אחרת כתב
הרמב"ם בהלכות בכורים ג, ד: "משיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן ואע"פ
שעדיין לא התודה עליהן שאין הקריאה מעכבת אכילתן". משמע שהנחה היא
קודם קריאה ויודוי, (עיין ערוך"נ מכות יח ע"ב ד"ה הרי הנחה). וא"כ לכאורה
בפנינו סתירה בדברי הרמב"ם עצמו האם ההנחה היא לאחר כל הקריאה או
לפני ארמי אובד אבי.⁴ כמו כן מדברי המשנה נראה שהייתה הנחה אחת בסוף
הקריאה ואילו במקרא משמע שהיו שתי הנחות אחת לפני "ארמי אבד אבי"
(ה), ואחת אחרי הקריאה.

5. עוד יש להקשות על כך שבספר המצוות (מצות עשה קלב) כתב הרמב"ם
שאנו מבקשים מהקב"ה להתמיד הברכה, והמעייין בדברי הכתוב ימצא שלא
מוזכרת כלל התמדת הברכה, אלא רק הודאה ושבח על העבר שבני ישראל
באו אל הארץ הטובה, אולם לא הוזכרה בפרשה בקשה על התמדת הטובה.
אמנם מצינו בקשת התמדת הטובה בפרשת וידוי מעשרות, וכפי שנאמר:
"השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה
אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש" (טו). אולם פסוק
זה איננו שייך לפרשת מקרא ביכורים אלא לפרשת ביעור מעשרות, והיכן
למדנו שאנו צריכים לבקש על התמדת הברכה בהבאת הביכורים?

ג. שני סוגי מביאי ביכורים

בפרשת ביכורים ישנן שתי מצוות: א. הבאת ביכורים (רמב"ם ספר המצוות
מצות עשה קכה). ב. קריאת ביכורים (רמב"ם ספר המצוות מצות עשה רלב).
הקריאה איננה מחויבת תמיד. ישנם מצבים בהם ניתן להביא אך לא

4. עיין תויו"ט ביכורים ג, ד (סוף), שהתלבט האם היו שתי הנחות או אחת. ועיין משנה
ראשונה ד"ה וכהן.

מקראות בכורים

קוראים, כדברי המשנה בביכורים א, א: "יש מביאין וקורין ויש מביאין ואין קורין". מספר משניות מפרטות את רשימת המביאים שאינם יכולים לקרוא מסיבות שונות. האחרונים נחלקו האם הקריאה חייבת להיות צמודה להבאה⁵ או שמא אפשר להביא בשעה אחת ולקרוא בפעם אחרת,⁶ ומכאן שיש מקרים שבהם מביאים וקוראים מיד ויש שמביאים אולם אינם קוראים כעת.

נראה שפסוקי פרשת הביכורים מתייחסים לשני סוגי מביאי ביכורים. הפסוקים הראשונים (א-ד), עוסקים במצוות הבאת ביכורים ללא מצות קריאה. הפסוקים האחרונים (ה-י) עוסקים במצוות קריאת ביכורים. ומכיוון שאין שתי מצוות אלו מחייבות זו את זו, לכן יש שתי הנחות לפני המזבח. ההנחה הראשונה היא בפסוק (ד) שהיא סיומה של מצוות ההבאה. אם אדם איננו קורא באותו הזמן את פרשת הביכורים הרי שההנחה היא סיומה של ההבאה. אולם אם האדם גם קורא הרי שאיננו צריך לעשות הנחה לפני המזבח בין הפרשיות, ולכן ההנחה לגבי היא ההנחה הכתובה בסוף פרשת מקרא ביכורים (י). מבואר א"כ שאמנם בתורה מוזכרות שתי הנחות, אולם למעשה אלו שתי הנחות שונות, וכאשר אדם מביא וקורא הרי שהסדר הוא כדברי המשנה שעושה הנפה לפני ארמי אבד אבי, והנחה לאחר הקריאה. (בכך מיושבת שאלה 4 לעיל אות ב).

ד. הגדתי היום בדבור ובמעשה

הפסוק: "הגדתי היום כי באתי אל הארץ אשר נשבע ד' לאבתינו לתת לנו" (ג), נכתב במסגרת הבאת הביכורים. האם הוא גם קשור עם קריאת הביכורים. משני מקורות ניתן להוכיח שפסוק זה הוא חלק ממצות מקרא

5. המנחת חינוך מצוה תרו הוכיח מדברי הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, י: "מצות עשה להתודות על הביכורים בשעה שמביאים" שחובת הוידוי היא רק בשעת ההבאה, ואין להפריד בין ההבאה ובין הוידוי.

6. הרב גרשון אריאלי, עיטור ביכורים על הרמב"ם ביכורים ג, י הקשה על דברי המנחת חינוך במצוה תרו, וסובר שאפשר להביא ביכורים ולקרוא במועד מאוחר יותר. ועיין במנחת חינוך שם אם אפשר לקרוא כשהפירות נאכלו על ידי הכהנים.

הרב יהודה הלוי עמיחי

ביכורים. בירושלמי בביכורים א, ו נאמר: "הפריש בכוריו ומכר את שדהו מביא ואינו קורא, והשני (הקונה) — מאותו המין אינו מביא, דאמר קרא 'הגדתי היום' (ג), פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שני". מפסוק זה נלמד לפטור את האדם מקריאה חוזרת של פרשת ביכורים. במשנה בביכורים א, ד נאמר שגר מביא ואינו קורא, מכיוון שאיננו יכול לומר "אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו" (ג). מכאן שהפסוק: "הגדתי היום" (ג) שייך גם לפרשת קריאת הביכורים, למרות שנכתב בפרשת הבאת הביכורים.

נראה שניתן לפרש בשני אופנים את לשון הפסוק "הגדתי". הפירוש הפשוט הוא ההגדה שיאמר לאחר מכן, והיא הקריאה מ"ארמי אבד אבי" (ה) עד סוף הפרשה. פירוש נוסף הוא שההגדה היא עצם ההבאה, שהרי הלשון היא תמוהה, כיצד יאמר מביא הביכורים "הגדתי היום" ועדיין לא אמר דבר, שהרי רק לאחר תנופה יקרא את הפרשה? אלא מכאן שהגדתי איננה האמירה לאחר מכן, אלא עצם ההבאה בשירים ותשבחות היא ההגדה, וכפי שכתב המלבי"ם לדברים כו, ג:

לשון הגדה יבוא גם במקום שאין אומר ודברים רק פרסום על ידי מעשה, כמו: השמים מספרים כבוד אל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע, אין אומר ואין דברים, וכן (ש"א כד, יח) אתה הגדת היום את אשר עשית אתי טובה, ורצונו על פרסום המעשה... וכן כאן הגדתי היום לד' על ידי הבאת הביכורים, כידוע שהיתה הבאתה בכבוד ושמחה והכל היו יודעים שאין ראוי זה בשביל המעט פירות, ועוד למה לו לישא ממרחק הלוא שוקי ירושלים מלאים מפירות ובנקל יוכל להביא משם מנחה ודורון, אלא הכל לפרסם כי הארץ היא במתנה מה' ונתן להם שיהיו כאריסים בעבודת האדמה, ולזה יביאו ביכורים.

שני פירושי המילה "הגדתי" אינם סותרים זה לזה. לגבי מי שעומד לפני קריאת הפרשה, הרי הוא אומר לכהן את תמצית מה שעתיד הוא לומר בעוד מספר דקות לפני ה',⁷ אולם מי שלא יקרא את פרשת הביכורים, הרי ההגדה

7. המלבי"ם בתורה והמצוה (כו, ג) כתב, שהאמירה לכהן קודם נועדה על מנת להבהיר שהוא יודע את מטרת הבאת הביכורים: "שאם לא ידע המביא כוונת המצוה יהיה עניין

מקראות בכורים

שלו היא בעצם המעשה של ההבאה וצורת ההבאה, ובזה הוא מקיים את ההגדה שלד' הארץ, למרות שאיננו קורא את הפרשה בצורה מפורשת.

נראה מכאן שהמביא וקורא את הפרשה היה מתחיל לקרוא מ"הגדתי היום", מכיוון שהיא הפתיחה וההסברה לגבי מה שעתיד לפרש ולומר לפני ה'. ואילו מי שלא קורא כעת את מקרא הביכורים הרי שההגדה שלו היתה במעשה ההבאה, בשירה ובשמחה, ובזה הגיד על כך שהקב"ה הוא אדון הארץ.

לפי דברינו אלו עולה שפסוק (ג) "הגדתי היום" שייך למצוות ההבאה וגם למצוות הקריאה, ולכן הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה קלב) בבארו את מצוות קריאת הביכורים הזכיר שמפסוק "ארמי אובד" (ה) הוא מקרא ביכורים, אולם בהלכות שבהן הוא עוסק במביא הביכורים כותב, שבאופן מעשי היה מתחיל לקרוא מהפסוק "הגדתי היום" (ג). (בכך מיושבת שאלה 2 לעיל אות ב).

ה. בכל לשון ולשון הקודש

לפי הסברנו, הפסוק: "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו" (ג) מתייחס למביא ביכורים והוא חלק מהקריאה, ואנו לומדים ממנו דיני קריאת ביכורים. עם זאת, את מקרא ביכורים (ה-י) חייבים לקרוא בלשון הקודש, ואילו את הפסוק של "הגדתי היום" (ג) יכולים לומר בכל

הבאתה בלתי משובח, ונראה ככפוי טובה, שעל החסד הגדול שעשה ה' לכלל האומה והחסד הפרטי שעשה למביא אשר נתן לו נחלה אדמת זבת חלב מביא דורון לבית ה' מעט פרי אדמה, וגם האמירה לפני ה' לא תהיה מובנת כי אחרי שאמר ארץ זבת חלב ודבש משבח את עצמו באמרו ועתה הנה הבאתי וגו' מפרי האדמה, מה נחשבו פרי האדמה בארץ זבת חלב ודבש, לכן יקדים לומר כי עניין הבאת הביכורים הוא לפרסם שנתן ה' להם את הארץ במתנה משמרו את השבועה שנשבע לאבות, והביכורים הוא לעדות שהארץ היא לה' והוא נתן להם בתורת אריסות ולכן יביא הביכורים לבית ה' כחוק האריסים להביא לבעל השדה מראשית תבואתה, וזהו שאמרו בספרי ואמרת אליו שאינך כפוי טובה פי' למה יאמר מאמרו אל הכהן קודם מאל ה' בכדי שיבין הכהן שידוע טעם המצוה שאיננו מנחה ודורון עד חסדי ה' רק לפרסם אשר נתינת הארץ מה' במתנה היא לנו".

הרב יהודה הלוי עמיחי

לשון. שהרי הלימוד על חובת הקריאה בלשון הקודש הוא מהפסוק: "וענית ואמרת" (ה). הסיבה לכך היא שאת הפסוק "הגדתי היום" אמר המביא לכהן, ואליו יכול לפנות בכל לשון, אולם כאשר הוא בא ומתוודה לפני ה' הרי שדרשו חז"ל שצריך להיות בלשון הקודש, כפי שהקב"ה דיבר בהר סיני בנתינת עשרת הדברות בלשון הקודש, כן אנו בעמדנו לפני ה' צריכים לומר בלשון הקודש. בכך מדויקים דברי הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, י:

מצות עשה להתודות במקדש על הבכורים בשעה שמביאם, מתחיל וקורא הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ וגו' ארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה עד אשר נתת לי ה', ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש שנאמר וענית ואמרת בלשון הזאת.

חובת הקריאה היא מהפסוק "הגדתי היום" (ג) שיכולה להאמר לכהן בכל לשון, אולם לשון הקודש וקול רם הכרחיים רק מהפסוק "וענית ואמרת...ארמי אבד אבי" (ה), שהוא עיקר מקרא ביכורים הנאמר לפני ה', וזהו שכתב הרמב"ם "אין קורין אותה", היינו עיקר הפרשה.⁸ (בכך מיושבת שאלה 3 לעיל אות ב).

1. מחלוקת תנאים מה נכלל במקרא ביכורים

על פי הסברנו, הפסוק "הגדתי היום" (ג) שייך להבאת ביכורים ולמקרא ביכורים. בכך אנו יכולים להבין את דעת תנא קמא במשנה ביכורים ג, ו, שקורא מהגדתי היום עד שגומר את כל הפרשה. אחר כך נאמר: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" (ד), וכמו כן בתחילת פסוק (ה) נאמר שוב "וענית ואמרת", כשמשמעות הדבר היא שישנם כאן שני חלקים. עד פסוק (ד) דנה התורה באדם שמביא ואיננו קורא, ולכן הובאה

8. כך כתב בתועפות ראם סי' רסה. הכלי חמדה (תבא א) רצה לחדש שהפסוק הגדתי היום הוא מדאורייתא רק בביכורים הראשונים אולם מכאן ואילך אין חובה לומר את הפסוק הגדתי, ודבריו צע"ג שהרי אנו לומדים הלכות מפסוק זה גם לימינו, וכן הרמב"ם בהלכות ביכורים ג, י הזכיר קריאת הפסוק "הגדתי היום" ולא חילק בין הבאה ראשונה לימינו.

מקראות בכורים

פרשת הנחת הטנא לפני ד', ואילו בתחילת פסוק (ה) מוזכרת אמירה חדשה המתייחסת למקרא ביכורים. אולם כאשר הייתה ההבאה והקריאה כאחד, לא היה צורך לעשות הפסקה ע"י הנחה ואמירה מחודשת, אלא היה קורא ברצף מהגדתי היום עד שגומר כל הפרשה. לדעת ת"ק המילה "והניחו" (ד) היא כפשטותה הנחה לפני המזבח ואין מצווה מיוחדת של הנפה,⁹ ולכן מתחילת "הגדתי היום" קורא עד סוף הפרשה.

לעומת זאת, רבי יהודה סובר שאמנם קורא מ"הגדתי היום", אולם כפי שבארנו לעיל יש הבדלים בין הנאמר לכהן והנאמר לפני ה', בכך שפסוק "הגדתי היום" יכול להאמר בכל לשון ובקול נמוך, ואילו את עיקר מקרא ביכורים יש לומר בלשון הקודש ובקול רם, וכן סובר רבי יהודה שהמילה "והניחו" (ד) פרושה שיש לעשות פעולת הנפה עם הכהן, ללמדנו שאנו עומדים כעת בפני קריאת הביכורים. ועל כן ר' יהודה מחלק את ההבאה והקריאה לשני חלקים. (בכך מיושבת שאלה 1 לעיל אות ב).

ז. "הגדתי היום" כוידוי ביכורים

במצות מקרא ביכורים הוזכרה גם מצות וידוי. כך נאמר במשנה ביכורים ב, ב: "יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה שהמעשר **והבכורים טעונים** הבאת מקום וטעונים **וידוי**". וכן כתב הרמב"ם בהלכות בכורים ג, ד: "ומשיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן, ואע"פ שעדיין לא **התודה** עליהן שאין הקריאה מעכבת אכילתן". יש אם כן, בפרשת מקרא ביכורים גם חובת וידוי. היכן הוא הוידוי?

הרה"ג יהודה גרשוני זצ"ל, קול יהודה עמ' שמט, חידש שיש בפרשת מקרא ביכורים שתי הלכות, א. וידוי ביכורים. ב. מקרא ביכורים. מצות קריאת ביכורים היא מ"ארמי אבד אבי" ומספר בשבח הקב"ה, ואילו הפסוק "הגדתי היום" הוא מצות וידוי ביכורים, והוסיף שוידוי זה נלמד מהיקש למעשר שני לעניין אונן שאסור בבכורים (ובמות עג ע"ב), וכן מצות ביעור אנו לומדים בבכורים ממעשר שני, וא"כ גם וידוי אנו לומדים ממעשר שני. הוידוי הוא באמירת "הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר

9. עיין באור הגר"א כלאים ג, ו.

הרב יהודה הלוי עמיחי

נשבע ה' לאבתינו לתת לנו" (ג). הרב שלמה אפרים לונטשיץ, בכלי יקר (דברים כו, ג) מפרש שהמביא מודה שלא קיבל את הארץ בזכותו אלא בזכות אבותיו שהקב"ה נשבע להם, ולכן הפסוק "הגדתי היום" הוא וידוי בכורים. על פי יסוד זה חידש הקול יהודה, שכיוון שביכורים הוקשו למעשר שני, הרי שמוסיפים בוידוי ביכורים את המשפט שנאמר במעשר שני "השקיפה ממעון קדשך... וברך את עמך ישראל"¹⁰.

דבריו אלו צריכים עיון רב מדברי הרמב"ם בספר המצוות. במצות מעשר שני (ספר המצוות מצות עשה קלא), כתב שהמצוה היא להתוודות, ובמצות מקרא ביכורים (שם קלב) לא הזכיר וידוי. כמו כן בפירוט המצוות לפני הלכות מעשר שני כתב הרמב"ם 'להתוודות וידוי המעשר', ואילו בפירוט ההלכות בתחילת הל' ביכורים כתב שהמצוה עלינו לקרות על הביכורים, ולא הזכיר וידוי. ואדרבא, חובת הוידוי קורא הרמב"ם למצות קריאת הביכורים, וכפי שכתב בהל' בכורים ג, ד: "ומשיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן, ואע"פ שעדיין לא התוודה עליהן, שאין הקריאה מעכבת אכילתן". ההנחה המתירה היא לאחר הפסוק "הגדתי היום", א"כ הוידוי הוא לאחר מכן, והוא נכלל במשפט "ארמי אבד אבי". וכן מדברי הרמב"ם בהלכות ביכורים ד, א: "כל המביא ביכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה, אבל הוידוי אינו שוה בכל, לפי שיש שחייבין להביא ביכורים ואינן קורין עליהם" אנו למדים, שקריאת ביכורים היא הוידוי ולא אמירת "הגדתי היום"¹¹.

10. יסוד זה אנו מוצאים גם בדברי מדרש תנחומא (תבוא א) וז"ל: "יורד אדם לתוך שדהו ראה אשכול שביכר תאנה שביכרה רמון שביכר מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל שנאמר השקיפה ממעון קדשך וגו', ולא עוד אלא שהיה אומר איני זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה שכתוב אחריו היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות, ארשב"ל יצתה בת קול ואמרה לו תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה כאדם שהוא נותן פרי חדש לחברו ואומר לו יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה האחרת".

11. הגר"א בפירושו למשנה ביכורים ב, ב הסביר שמסקנת הסוגיא היא, שלדעת ר"ש קריאת הביכורים היא הוידוי.

מקראות בכורים

גם מדברי רש"י (יבמות עג ע"ב) עולה שוידוי ביכורים הוא הפסוק "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ד" (י), א"כ מוכח שלא הפסוק "הגדתי היום" (ג) הוא הוידוי. הרב גרשון אריאלי, בספר עיטור ביכורים על הרמב"ם הלכות ביכורים ג, י, הוסיף להקשות על דברי הקול יהודה שאין ללמוד דיני הבאת ביכורים מדיני מעשר שני, ואדרבא אם היה הוידוי בביכורים כחובתו במעשר שני, א"כ וידוי מעשר שני אין לאמרו בלילה, וכפי שפסק הרמב"ם בהלכות מעשר שני יא, ד: "אין מתודין אלא ביום", וא"כ לענין ביכורים ג"כ הוידוי רק ביום, וממילא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ומדוע פטרו נשים מביכורים מכיוון שלא יכולות לומר "אשר נתת לי ד"? אלא מוכח שאין ללמוד דיני ביכורים מדיני מעשר שני.¹² גם בדברי המהרי"ק בהלכות ביכורים ג, ה מבואר שאין לומדים דיני ביכורים מדיני מעשר שני, ואדרבא הרמב"ם הביא למוד מיוחד לפטור אונן מביכורים "ושמחת בכל הטוב, מכלל שהוא חייב לאוכלן בשמחה ולא באנינות" ולא למד בגזרה שווה ממעשר שני. אנו רואים שאין ללמוד מדיני מעשר שני לביכורים, ודברי הקול יהודה צע"ג.

נראה שהביטוי של "וידוי" בביכורים עניינו הוא פרוט הטובות שעשה הקב"ה עימנו, וכשם שבוידוי על חטאי האדם העיקר הוא הפרוט הלשוני והדקדוק בו, וכפי שבמעשר שני אנו מדקדקים על פרוט סדרי ההבאה ושמירת המעשרות, כן וידוי בביכורים פירושו פרוט כל הטובות שהקב"ה עשה עימנו, וכפי שכתב החינוך (מצוה תרו) "ומתוך התעוררות נפשו בשבח הש"י ובטובו זוכה ומתברכת ארצו, ועל כן צוה ברוך הוא על זה כי חפץ חסד הוא". א"כ וידוי ביכורים פירושו פרוט הטובה שעשה עימנו הקב"ה - והוא מקרא ביכורים, ואיננו כוידוי מעשרות שאנו מפרטים את דרך ההפרשה לבל נחטא.

12. הרב אריה לייב ממיץ, בטורי אבן (מגילה כ ע"ב סד"ה מיהו) הקשה על הרי"ף הסובר שיש מושג של וידוי ביכורים, הרי לא מצאנו בביכורים אלא מקרא ביכורים ולא וידוי ביכורים. בהערות הגרי"פ זצ"ל הקשה על הטו"א הרי המשנה והרמב"ם מכנים את מקרא ביכורים כוידוי. אולם כוונת הטו"א מבוארת שאין זה עיקר השם וידוי ביכורים אלא מקרא ביכורים.

ח. התמדת הברכה

מכיוון שאין היקש בין מעשר שני וביכורים, א"כ לא היו אומרים את הפסוק "השקיפה ממעון קדשך".¹³ מה אם כן כוונת הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע קלב) שאנו מבקשים ממנו על התמדת הברכה?

על דברי הרמב"ם אודות הבקשה להתמיד הברכה, היה אפשר לומר שהוא מהתפילות שהיה מתפלל מביא הביכורים, וכפי שכתב הכלי חמדה (תבא ג) שבדברי התורה אודות ההשתחויה של מביא הביכורים טמונה גם התפילה שהיה מתפלל בשעת ההשתחויה,¹⁴ וכן משמע גם בדברי המדרש הגדול (תבא כו, י). אולם לכאורה מדברי הרמב"ם שאמר "ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצרים וענותם אותנו, ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא הביכורים. והוא אמרו יתעלה (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי ומה שבא אחר זה מן הפרשה כולה", משמע שבקשת התמדת הברכה היא בתוך הקריאה עצמה, והיכן היא הוזכרה?

נראה שבפסוק: "הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" (ג), כלולה הבטחת הארץ לאבות, לעומת מקרא הביכורים עצמו שבו נזכרת ביאת הארץ בלבד, ללא ההבטחה לאבות. אך בסופו של המקרא אומר מביא הביכורים "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה'", דהיינו המשכת הטובה מהבטחת האבות עד לביאתי לארץ. כאן מתגלה התמדת הברכה מאבותינו לנו, וזו היא

13. לעיל בהערה 10 הבאנו דברי המדרש תנחומא (תבא א) שהיו אומרים את הפסוק השקיפה, אולם דברי המדרש צ"ע מנין שהיו אומרים פסוק זה, ועוד יתר על כן הקשה בכלי חמדה (תבא ג), הרי הרמב"ם בהלכות מעשר שני יא, יז כתב שגר לא מתוודה בגלל הפסוק השקיפה, ואילו בביכורים כתב שגר מתוודה, ואם צריך לומר בהבאת ביכורים את הפסוק "השקיפה" הרי שגר לא יוכל להביא ביכורים.

14. המנחת חינוך מצוה תרו, כתב שאסור להוסיף במקרא ביכורים כמו בברכת כהנים, אולם הכלי חמדה סבור שכיוון שחייבה התורה תפילה הרי שצריך להוסיף עוד תפילות.

מקראות בכורים

הבקשה שהיה מביא הביכורים אומר, שתמשיך להתמיד הברכה. (בכך מיושבת שאלה 5 לעיל אות ב).

יהי רצון שיזכנו הקב"ה לעלות לבית הבחירה להביא בכורי אדמתנו ולהודות לקב"ה על כל תגמוליו עימנו.